

Табл. 3. Витрати на лісовідновлення 1 га площі на підприємствах лісового господарства Львівської області у 2001 році, грн.

Назва підприємства	Садіння та висівання лісу	Догляд за лісовими культурами	Доповнення лісових культур	Підготовка ґрунту під лісові культури	Всього
Бібрський ДЛГ	170,4	70,8	62,2	328,0	631,4
Боринський СДЛГ	553,2	116,9	21,6	420,3	1112,0
Бродівський ДЛГ	149,4	56,6	75,3	88,9	370,2
Буський ДЛГ	276,2	68,3	38,0	37,4	419,9
Дрогобицький ДЛГ	249,6	45,9	37,6	146,5	479,6
Золочівський ДЛГ	86,4	30,6	18,8	25,3	161,1
Львівський ЛЛГ	300,0	68,0	52,0	178,9	596,9
Жовківський ДЛГ	146,0	45,6	15,6	36,0	243,2
Рава-Руський ДЛГ	150,9	86,5	29,1	115,1	381,6
Радехівський ДЛГ	279,3	40,2	44,8	62,6	426,9
Самбірський ДЛГ	341,7	98,1	42,0	256,7	738,5
Сколівський ДЛГ	262,7	64,6	94,7	176,0	598,0
Славський ДЛГ	323,5	39,1	130,3	150,7	643,6
Старосамбір. ДЛГ	594,2	77,8	40,0	381,4	1093,4
Стрийський ДЛГ	659,1	59,1	80,0	196,4	994,6
Турківський ДЛГ	280,8	45,0	116,3	385,6	827,7
Всього по ДЛГО	297,3	59,9	69,9	172,2	599,0

Водночас, вартість сприяння природному поновленню на один гектар є на порядок нижча, і становить: у Стрийському ДЛГ – 126 грн.; у Дрогобицькому ДЛГ – 35,1 грн.; Бродівському ДЛГ – 52,0 грн.; Сколівському ДЛГ – 36,0 грн.

Створення лісових насаджень методом сприяння природному поновленню, на нашу думку, є найбільш вдалим як з економічної, так і з екологічної точки зору. У цьому випадку лісова екосистема не зазнає істотних змін у часі, як це буває у випадку створення лісових культур після проведення суцільних рубань, є стійкою з точки зору протистояння комахам-шкідникам та різним захворюванням. Тому для забезпечення ефективного лісовідновлення пропонуємо на підприємствах лісового господарства збільшувати частку лісовідновлення шляхом сприяння природному поновленню.

Література

1. **Постанова** КМ України від 16 січня 1997 р. N 97 " Про затвердження Правил відновлення лісів і лісорозведення"// [http:// www.rada.kiev.ua](http://www.rada.kiev.ua).

2. **Звіт** про ведення лісового господарства ДЛГО "Львівліс". 2001 р., 2002 р., 2003 р.

УДК 330.133.7

Аспір. Т.І. Вовчук¹ – Національний АУ

КАЛЬКУЛЯЦІЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто деякі особливості калькуляції собівартості продукції лісового господарства, які стали основою функціонування національної економіки, сприяють розвитку конкурентного середовища, зокрема умов для конкуренції виробників, наслідки якої позитивно позначаються на збільшенні обсягу виробленої продукції.

Ключові слова: калькуляція, собівартість продукції, лісове господарство, витрати, лісопродукція, виручка.

¹ Наук. керівник: проф. О.Д. Гудзинський, д-р екон. наук – НАУ, м. Київ

Calculation of unit cost of forestry

Some features of calculation of unit cost of forestry, which became basis of functioning of national economy, are examined, assist to development of competition environment, in particular terms for competition of producers, the consequences of which positively will be reflected on the increase of volume of the produced products.

Keywords: calculation, unit cost, forestry, charges, forest production, help.

Вихід України на світову економічну арену зумовив бурхливий розвиток інтеграційних процесів, які, в свою чергу, потребують вирішення цілої низки об'єктивно зумовлених внутрішніх завдань в усіх сферах суспільного життя. Найважливішим з таких завдань є забезпечення економічної незалежності нашої держави, що значною мірою визначається завоюванням зовнішніх ринків збуту конкурентоспроможної продукції власного виробництва. У цих умовах гострою постала проблема підвищення ефективності господарювання суб'єктів економіки і, в першу чергу, за рахунок підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва.

Ринкові засади, які стали основою функціонування національної економіки, сприяють розвитку конкурентного середовища, зокрема умов для конкуренції виробників, наслідки якої позитивно позначаються на збільшенні обсягу виробленої продукції.

Існує система методів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції. Основними серед них є цінові і нецінові методи. До нецінових чинників необхідно віднести:

- зміну властивостей товару;
- оновлення якостей товару відповідно до зміни потреб і вимог споживачів;
- вдосконалення послуг, що супроводжують процеси реалізації даних товарів.

Серед цінових чинників можна виділити:

- зменшення витрат на виробництво одиниці продукції;
- зниження ціни її реалізації [1].

Зрештою, все сходиться в одному з найважливіших елементів процесу виробництва – його витратах. Термін "витрати" тісно пов'язаний з поняттям "собівартість". Собівартість – це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції. Собівартість відображає реально понесені витрати підприємства на виробництво продукції, що дає змогу визначити ефективність його роботи. Для господарюючого суб'єкта вона виступає мірилом витрат і доходів, адже за певного рівня ціни зменшення витрат забезпечує збільшення доходів. Високі витрати виробництва гальмують розширення випуску товарів, оскільки зумовлені ними високі ціни обмежують купівельну спроможність споживачів і стримують розвиток виробництва.

У зниженні собівартості зацікавлені як окреме підприємство, так і суспільство в цілому. Так, підприємству зниження індивідуальних витрат порівняно з суспільними забезпечить додатковий прибуток (надлишкова додаткова вартість). Причому розміри прибутку будуть тим більшими, чим більшою буде така різниця. Щодо суспільства, то тут зниження собівартості призведе до оптимізації використання ресурсів та залучення вивільнених для вироб-

ництва додаткових матеріальних благ. Крім того, прямим наслідком зниження собівартості є зниження цін, що в результаті спричинить збільшення прибутку суспільства в цілому [1].

Основними чинниками зниження собівартості є:

- економія сировини і матеріалів завдяки впровадженню ефективних новітніх технологій;
- зниження амортизаційних відрахувань за рахунок інтенсивного використання техніки [2].

Собівартість – це величина, яка підлягає обчисленню з метою виявлення невикористаних резервів і шляхів нарощування обсягів виробництва продукції. Калькуляція – процес обчислення собівартості або відпускної ціни продукції (робіт, послуг). На основі обліку витрат на виробництво і шляхом спеціальних математичних розрахунків калькуляція визначає собівартість продукції за певний період. Калькуляція, яка базується на розрахунках і звітних даних, визначає собівартість готової продукції і напівфабрикатів основного виробництва, продукції, робіт і послуг для кожного окремого підприємства.

Правильна і своєчасно складена калькуляція дає змогу:

1. Розрахувати собівартість окремих видів продукції і встановити чинники технічного, технологічного і економічного характеру, що впливають на її рівень.
2. Систематично контролювати виконання завдань зниження собівартості в окремі періоди.
3. Мати всю інформацію, яка необхідна для встановлення планово-розрахункових і відпускних цін.
4. Визначати результати (виробничі і фінансові) діяльності окремо взятого підприємства.
5. Порівнювати досягнуті величини собівартості за певні періоди для виявлення найбільш оптимальної структури витрат виробництва.

Таким чином, проаналізувавши все викладене вище, можна зробити висновок про пряму залежність конкурентоспроможності продукції від витрат виробництва і відповідно калькуляції собівартості продукції.

Історично складені об'єктивні умови функціонування підприємств лісового господарства призвели до того, що в питаннях обчислення витрат виробництва і собівартості продукції ще немає остаточної усталеної стандартності. Передусім це викликано тим, що на різних стадіях виробництва, фактично не завершуючи його, можна отримати готову до реалізації продукцію. Крім того, висока трудо- і енергомісткість лісогосподарського виробництва вимагає особливо ретельних розрахунків при обчисленні собівартості продукції (калькуляції витрат).

Тому важливим і актуальним питанням на сьогоднішній день є удосконалення методики визначення калькуляції собівартості лісопродукції як безпосереднього чинника підвищення конкурентоспроможності лісопродукції і ефективності виробництва в цілому. Важливість цієї проблеми підтверджує жвава дискусія між провідними вченими щодо зміни офіційних методик визначення собівартості лісопродукції.

Основні аспекти, пов'язані з розв'язанням поставлених питань, розглядалися у працях З. Рижавського, С. Родіонова, С. Гітліна, Т. Шапоринського, В. Полякова, А. Шенберга, І. Синякевича, І. Шера, Ч. Гаррісона та інших науковців.

Так, Інструкцією до складання калькуляції по лісовій і деревообробній промисловості 1926 року видання, було визначено основні операції по витратах, на які повинні заповнюватися калькуляційні форми. Крім того, в ній подано єдину оцінку різних видів матеріалів та інструментів, що надходять у виробництво – їх рекомендовано обліковувати за середньозваженими книжковими цінами за звітний місяць чи квартал. Але поряд з тим багато важливих моментів у цій інструкції не було враховано, серед них можна виділити:

- узагальнення номенклатури витратних статей;
- чітке визначення переходу в обчисленні собівартості від середнього кубометра (стандарту) до окремих видів продукції в цілому;
- розрахунок попенної плати за окремими видами продукції [5].

Дещо ліквідувати згадані недоліки можна було використавши підхід З.А. Рижавського, який описав метод перерахунку вартості сировини на готову продукцію, уточнив значення загальновиробничих і цехових витрат, а також скоротив число статей калькуляції до трьох (вартість сировини, виробничі витрати, накладні витрати на виробництво). Крім того, він встановив нерівномірність віднесення адміністративних витрат на окремі виробництва і запропонував метод підсумовування всіх цих витрат, незалежно від місця виробництва і наступного пропорційного віднесення їх на кожен вид виробництва [7]. Однак метод З.А. Рижавського також має недоліки, основним з яких є віднесення витрат на окремі процеси виробництва, а не на готову лісопродукцію.

С.Н. Родіонов запропонував таку методику визначення собівартості одиниці продукції: всі витрати по всіх стадіях виробництва підсумовуються і діляться на кількість випущеної кінцевої продукції. При цьому він не врахував вартість супутньої продукції і відходів, а також продукції, яка готова до реалізації ще до закінчення виробничого процесу. Вченим було уточнено структуру статей калькуляції, до якої він зарахував: основні витрати, загальновиробничі і цехові витрати, втрати від браку у виробництві, втрати від простоїв, адміністративні та позавиробничі витрати, податок з обороту і, як результат, прибуток чи збиток [6].

Наступне покоління науковців, серед яких можна виділити С.С. Гітліна, Т.А. Шапоринського, розширили перелік калькуляційних статей, до яких включили витрати на сировину і напівфабрикати (за мінусом вартості корисних відходів), витрати на основну і додаткову заробітну плату виробничих працівників, а також утримання з неї, витрати на утримання машин і механізмів (включаючи поточні їх ремонти).

Т.А. Шапоринський запропонував визначати собівартість товарної продукції основного виробництва (лісозаготівель) на основі вартості знеособленого кубометра вивезеної товарної деревини, тобто ділової деревини і дров, взятих разом [9].

Професор І. Шер одним із основних принципів промислової калькуляції вважав, що процес виробництва необхідно розкладати на часткові і допо-

міжні операції, де кожна ланка оцінюється як самостійне підприємство зі своїм власним управлінням. Відповідно до цього, він визнавав, що калькуляція повинна рахунковим чином, кількісно і за вартістю, слідкувати за виготовленням продукту, окремо калькулювати і відокремлювати окремі стадії процесу переробки [10].

Конкретні методи обчислення собівартості продукції описав американський організатор-бухгалтер Ч. Гаррісон у своїй книзі "Оперативно-калькуляційний облік виробництва і збуту". Цей облік відомий під назвою "стандарт кост". Його суть полягає в тому, що є вартісний облік виробництва, який будується на принципі обліку відхилень фактичних витрат від наперед встановлених стандартних чи нормальних [10].

Відомий вчений І.М. Синякевич визначив основні види калькуляції, калькуляційні одиниці, а також методи калькулювання собівартості продукції, серед яких він виділив: метод прямого рахунку, нормативний, розрахунково-аналітичний, параметричний та коефіцієнтний методи. У своїй праці він детально їх охарактеризував і зазначив, в яких випадках можуть використовуватися ці методи [8].

Підсумовуючи вище викладені думки бачимо, що практично всі без винятку вчені основний акцент при калькуляції роблять на різних видах виробництв у лісовому господарстві, однак майже не звертають уваги на продукцію (основну і супутню), яку отримуємо в результаті виробництва.

Думки вчених були враховані в Настанові з планування, обліку і калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України, що була затверджена наказом Міністерства лісового господарства України від 17 липня 1996 року. Проте в ній не вказано методик визначення собівартості продукції (робіт, послуг) по основних видах виробництва у лісовому господарстві [4].

Тому ми зробили спробу запропонувати свої підходи до визначення собівартості, які б усували викладені вище недоліки щодо калькуляції собівартості продукції лісового господарства і врахували всі основні види виробництва, а також забезпечили певну послідовність обчислення собівартості продукції (робіт, послуг).

Найефективнішими і найменш трудомісткими є два методи калькулювання собівартості продукції – це метод прямого розрахунку та нормативний метод. Саме на їх основі пропонується обчислювати витрати на виробництво продукції по основних видах виробництва в лісовому господарстві.

Лісозаготівля. Одиницею калькулювання тут може бути щільний (без пустот між колінами) кубічний метр деревини. Для визначення собівартості продукції основного виробництва необхідно загальну суму витрат зменшити на вартість відходів (за ціною їх можливого використання і реалізації), а отриманий результат поділити на загальний вихід основної продукції.

Лісовідновлення. Калькуляційною одиницею є 1 га площі лісу, на якій проводилися лісогосподарські, лісозахисні роботи тощо. Схема обчислення калькуляції проста: фактичні витрати за кожним видом робіт додаються і діляться на обсяг виконаних робіт (наданих послуг).

Промислове виробництво (столярне, паркетне виробництво, переробка відходів лісопиляння). Калькуляційною одиницею може виступати 1 м² готової продукції (столярних виробів, паркетної дошки, фансировини). Методика розрахунку собівартості одиниці готової продукції полягає у застосуванні нормативів витрат на виробництво 1 м² згаданих видів продукції. На їх основі від загальної суми витрат віднімається вартість відходів та побічної продукції і отриманий результат ділиться на кількість кінцевої основної продукції.

Інші виробництва (заготівля ягід, грибів, лікарських трав). Одиницею калькуляції є 1 т або 1 кг готової продукції. Порядок обчислення собівартості елементарний: сукупні витрати на виробництво (заготівлю) діляться на вихід продукції.

Необхідно зауважити, що визначення собівартості продукції полегшується, якщо дотримуватися такого порядку обліку витрат на виробництво та їх включення в собівартість певного виду продукції:

- прямі витрати безпосередньо відносити в собівартість лісопродукції за місцями їх виникнення на основі даних первинної документації;
- непрямі витрати розподіляти пропорційно між структурними підрозділами підприємства і в кінці включати в собівартість валової і товарної лісопродукції. Отримані результати узагальнити на рахунку основного виробництва;
- фактичні витрати за звітний період розподіляти між випуском готової продукції і незавершеним виробництвом;
- скласти калькуляційні листки по собівартості одиниці окремих видів продукції;
- оприбуткувати готову продукцію і в обліку відобразити відхилення фактичної собівартості готової продукції від її планової собівартості.

Література

1. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія: Підручник. – К.: Ельга Ніка-Центр, 2002. – 527 с.
2. Гитлин С.С. Калькуляция продукции лесопиления и деревообработки. – М.: Гослесбумиздат, 1953. – 86 с.
3. **Основи економічної теорії:** політекономічний аспект: Підручник/ Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Каніщенко та ін.; За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1997. – 743 с.
4. **Настанова з планування,** обліку і калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України// www.liga.kiev.ua.
5. **Инструкция и калькуляционные формы** в лесной и деревообрабатывающей промышленности. – М.: Наука, 1926. – 279 с.
6. Родионов С.Н. Калькуляция в лесной и деревообрабатывающей промышленности. – Л.: Гослестехиздат, 1935. – 226 с.
7. Рыжавский З.А. Основы калькуляции в лесной промышленности/ Под ред. проф. Новака. – К.: Орклит, 1930. – 28 с.
8. Синякевич І.М. Економіка галузей лісового комплексу: Підручник. – Львів: Світ, 1996. – 184 с.
9. Шапоринский Г.А. Учет и отчетность на предприятиях лесного хозяйства. – М.: Лесн. пром-сть, 1969. – 57 с.
10. Шенберг А., Пухальский Е. Калькуляция себестоимости в деревообрабатывающей промышленности. – М.: Гослестехиздат, 1934. – 172 с.